

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด
กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560)
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

ผู้เรียบเรียง	ปิยวรรณ สุวรรณโน
ผู้ตรวจ	ศรีลักษณ์ ผลัดนะ เจียมจิต กุลมาลา รุติวรดา ศรีสุวรรณ
บรรณาธิการ	รศ. ดร.วิทย์ คำสุวรรณ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด
กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560)
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

ผู้เรียบเรียง ปิยวรรณ สุวรรณโณ
ผู้ตรวจ ศรัลภรณ์ มลวิริยะ
เจียมจิต กุลมาลา
ฐิติวรดา ศรีสุวรรณ
บรรณาธิการ รศ. ดร.วินัย คำสุวรรณ

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

ปิยวรรณ สุวรรณโณ.

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6.--กรุงเทพฯ : แม็คเอ็ดดูเคชั่น, 2563.
188 หน้า.

1. วิทยาศาสตร์--การศึกษาและการสอน (ประถมศึกษา).
2. เทคโนโลยี--การศึกษาและการสอน (ประถมศึกษา). I. ชื่อเรื่อง.

372.35

ISBN 978-616-345-180-4

พิมพ์ครั้งที่ 1

จำนวน 16,000 เล่ม

สงวนลิขสิทธิ์ : มกราคม 2563

สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย ห้ามลอกเลียน ไม่ว่าจะเป็นส่วนหนึ่งส่วนใด
ของหนังสือเล่มนี้ นอกจากนี้จะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร

จัดทำโดย

MAC EDUCATION

ส่งชานนิตสังขยา ไปรษณีย์ลาดพร้าว
ในนาม บริษัท แม็คเอ็ดดูเคชั่น จำกัด
9/99 อาคารเม็ค ซอยลาดพร้าว 38 ถนนลาดพร้าว
แขวงจันทน์เกษม เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900
โทร. 0-2515-0661, 0-2938-2022-7 แฟกซ์ 0-2938-2028
www.MACeducation.com

พิมพ์ที่ : บริษัท พี.เอ็น.เค. แอนด์ สกายพริ้นติ้ง จำกัด

คำชี้แจง

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ดำเนินการ
ทบทวนหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยในระยะแรกให้ปรับปรุงมาตรฐาน
การเรียนรู้และตัวชี้วัด กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และสาระภูมิศาสตร์
ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับใช้ในปีการศึกษา 2561
ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 4 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 4 ปีการศึกษา 2562 ให้ใช้
ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1, 2, 4 และ 5 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1, 2, 4 และ 5 และตั้งแต่ปีการศึกษา 2563
เป็นต้นไปให้ใช้ในทุกชั้นเรียน ซึ่งการปรับหลักสูตรครั้งนี้มีเป้าหมายสำคัญเพื่อให้โรงเรียนสามารถ
จัดการกระบวนการเรียนรู้ที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถวิเคราะห์ปัญหาหรือ
สถานการณ์ได้อย่างรอบคอบ สามารถใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการบูรณาการกับความรู้ทางด้าน
วิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ เพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาด้านกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรมที่นำไปสู่
การคิดค้นสิ่งประดิษฐ์หรือสร้างสรรค์นวัตกรรม นอกจากนี้ยังให้เกิดการเรียนรู้เรื่องภูมิศาสตร์ (Geo-literacy)
ทั้งด้านความสามารถทางภูมิศาสตร์ กระบวนการทางภูมิศาสตร์ และทักษะทางภูมิศาสตร์ เพื่อให้มี
ความรู้ความเข้าใจได้อย่างถูกต้องและนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

ด้วยตระหนักถึงความสำคัญของการปรับเปลี่ยนหลักสูตรข้างต้น บริษัท แม็คเอ็ดดูเคชั่น จำกัด
จึงได้มอบหมายให้ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร ด้านการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ และด้านการวัดและประเมินผล
ได้ปรับปรุงพัฒนาหนังสือเรียนให้สอดคล้องมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด ของหลักสูตรในกลุ่มสาระ
การเรียนรู้ที่มีการเปลี่ยนแปลง และให้สอดคล้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 และยุทธศาสตร์ชาติ
20 ปี

โดยหนังสือเรียนแต่ละหน่วยการเรียนรู้จะให้ผู้ใช้นหนังสือเรียนได้ทราบเป้าหมายการเรียนรู้
ในตอนต้นหน่วยการเรียนรู้ จากสาระการเรียนรู้และตัวชี้วัดชั้นปี และทุกหัวข้อหลักจะนำเสนอแนวคิด
สำคัญเพื่อให้ทราบถึงสิ่งที่มีความรู้ ความคิดที่เป็นแก่นสำคัญที่ต้องเรียนรู้ให้ลึกซึ้ง และการเรียนรู้ที่ดี
ผู้เรียนควรได้ตรวจสอบความรู้ความเข้าใจเป็นระยะ ๆ ก่อนเรียนเรื่องใหม่ ดังนั้น ในหนังสือเรียนจะมี
การสอดแทรกกิจกรรมตรวจสอบการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับเรื่องที่ได้เรียนมาแล้ว เพื่อให้ผู้เรียนได้ตรวจสอบ

ตนเอง หรือบางหัวข้ออาจเป็นการฝึกทักษะให้ชำนาญก่อน สิ่งที่เพิ่มเติมในหนังสือเรียนเล่มนี้คือ กิจกรรมบูรณาการวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ เทคโนโลยี และวิศวกรรมศาสตร์ (STEM) ตามเป้าหมายสำคัญของการปรับหลักสูตรครั้งนี้ ซึ่งผู้เรียนและผู้สอนสามารถนำไปประยุกต์หรือดัดแปลงให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนและผู้เรียน การศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมโดยใช้เทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ (ICT) เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องค้นคว้าเพิ่มเติม ดังนั้นในหนังสือเรียนเล่มนี้จึงได้มีการเสริมเนื้อหาเพิ่มเติมที่ได้ผ่านการคัดกรองมาแล้วว่าเหมาะสมกับการเรียนรู้ แทรกไว้ในเนื้อหาบางหน่วยโดยใช้สัญลักษณ์ ผู้เรียนสามารถใช้สมาร์ทโฟนสแกน QR Code หรือเปิดเว็บไซต์ MACEducation.com เพื่อเข้าเมนู การศึกษาขั้นพื้นฐาน >>> MAC iLink และเลือกเปิดดูส่วนเสริมของบทเรียนในหนังสือเรียนแต่ละเล่มได้ ท้ายหน่วยการเรียนรู้ทุกหน่วยจะมีการสรุปบทเรียนสำหรับให้ผู้เรียนได้ใช้เป็นข้อมูลสำคัญในการตรวจสอบองค์ความรู้ที่ควรได้รับการพัฒนาหลังจากเสร็จสิ้นการเรียนรู้ หรือเป็นสาระสำคัญที่ควรจดจำและทำความเข้าใจให้ถ่องแท้ ซึ่งนับว่าเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งในการปรับปรุงหนังสือเรียนครั้งนี้ที่ได้พัฒนาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

บริษัท แม็คเอ็ดดูเคชั่น จำกัด หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนเล่มนี้จะมีคุณค่า มีประโยชน์ และช่วยส่งเสริมการปฏิรูปการศึกษา เพื่อเป็นรากฐานสำคัญที่จะช่วยทำให้ประเทศไทยก้าวสู่ประเทศที่มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ด้วยการมีพลเมืองที่มีคุณภาพ มีความคิดสร้างสรรค์ ตามเจตนารมณ์ของการปรับปรุงหลักสูตรครั้งนี้ และนโยบายประเทศไทย 4.0

บริษัท แม็คเอ็ดดูเคชั่น จำกัด

คำนำ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้พัฒนาและปรับปรุงเนื้อหา กิจกรรมการทดลอง ภาพประกอบ กิจกรรมตรวจสอบการเรียนรู้ กิจกรรมเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และคำถามท้ายหน่วยการเรียนรู้ให้ตรงตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

คณะผู้เรียบเรียงได้ศึกษามาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดชั้นปี สาระการเรียนรู้แกนกลาง กระบวนการจัดการเรียนรู้ และแนวทางในการวัดและประเมินผล นำมาจัดทำโครงสร้างสำหรับหลักสูตรชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยเลือกเนื้อหา กระบวนการเรียนการสอน การทำกิจกรรม ทักษะการคิด การวัดผลและประเมินผล ผ่านการนำเสนอด้วยการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติ (Active Learning) ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจหลักการทางวิทยาศาสตร์ ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ วิธีการสำรวจตรวจสอบข้อมูล การคิดแก้ปัญหา ตลอดจนการเสริมสร้างจิตวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนและพัฒนาให้เกิดทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญ ด้วยกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ที่จะต้องนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ และความรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ มาบูรณาการเพื่อหาคำตอบ หรือพัฒนาผลิตภัณฑ์ หรือนวัตกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาและการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นคำตอบของการศึกษาวิชาวิทยาศาสตร์

หนังสือเรียนเล่มนี้ประกอบด้วย 6 หน่วยการเรียนรู้ แต่ละหน่วยการเรียนรู้ได้สรุปสาระการเรียนรู้ ระบุตัวชี้วัดชั้นปี มีภาพและคำถามนำเข้าสู่บทเรียน แนวคิดสำคัญของแต่ละเรื่อง กิจกรรมตรวจสอบการเรียนรู้ กิจกรรมเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ การทบทวนเนื้อหา และคำถามท้ายหน่วยการเรียนรู้เพื่อเป็นการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนตามแนวปฏิรูปการศึกษา และมีคุณภาพตรงตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดชั้นปี และสาระการเรียนรู้แกนกลาง หากมีข้อบกพร่องประการใด คณะผู้เรียบเรียงขออภัยและขอคำแนะนำด้วยความขอบคุณยิ่ง

ปิยวรรณ สุวรรณโณ

สารบัญ

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 อาหารและสารอาหาร

(ว 1.2 ป.6/1, 2, 3, 4, 5)

1. สารอาหาร	3
2. การเลือกรับประทานอาหาร	11
3. ระบบย่อยอาหาร	18
คำถามท้ายหน่วยการเรียนรู้	30

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 การแยกสาร

(ว 2.1 ป.6/1)

การแยกสาร	34
คำถามท้ายหน่วยการเรียนรู้	46

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 แรงไฟฟ้าและไฟฟ้า

(ว 2.2 ป.6/1 และ ว 2.3 ป.6/1, 2, 3, 4, 5, 6)

1. แรงไฟฟ้า	49
2. วงจรไฟฟ้า	55
3. การต่อเซลล์ไฟฟ้าแบบอนุกรม	62
4. การต่อหลอดไฟฟ้าแบบอนุกรมและแบบขนาน	66
คำถามท้ายหน่วยการเรียนรู้	74

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 ดาราศาสตร์และอวกาศ

(ว 2.3 ป.6/7, 8 และ ว 3.1 ป.6/1, 2)

1. การเกิดเงามืดเงามัว	79
2. ปรากฏการณ์บนท้องฟ้า	86
3. เทคโนโลยีอวกาศ	98
คำถามท้ายหน่วยการเรียนรู้	106

หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 หิน

(ว 3.2 ป.6/1, 2, 3)

1. หินและวัฏจักรหิน	110
2. ประโยชน์ของหินและแร่	120
3. ชากดึกดำบรรพ์	128
คำถามท้ายหน่วยการเรียนรู้	140

หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 ลมและภัยธรรมชาติ

(ว 3.2 ป.6/4, 5, 6, 7, 8, 9)

1. ลมบก ลมทะเล และมรสุม	143
2. ภัยธรรมชาติและธรณีพิบัติภัย	148
3. ปรากฏการณ์เรือนกระจก	157
คำถามท้ายหน่วยการเรียนรู้	168

บรรณานุกรม

อภิธานศัพท์

170

172

หน่วยการเรียนรู้ที่

1

อาหารและสารอาหาร

สาระการเรียนรู้

1. สารอาหาร
2. การเลือกรับประทานอาหาร
3. ระบบย่อยอาหาร

ตัวชี้วัดชั้นปี

1. ระบุสารอาหารและบอกประโยชน์ของสารอาหารแต่ละประเภทจากอาหารที่ตนเองรับประทาน (ว 1.2 ป.6/1)
2. บอกแนวทางในการเลือกรับประทานอาหารให้ได้สารอาหารครบถ้วน ในสัดส่วนที่เหมาะสมกับเพศและวัย รวมทั้งความปลอดภัยต่อสุขภาพ (ว 1.2 ป.6/2)
3. ตระหนักถึงความสำคัญของสารอาหาร โดยการเลือกรับประทานอาหารที่มีสารอาหารครบถ้วน ในสัดส่วนที่เหมาะสมกับเพศและวัย รวมทั้งปลอดภัยต่อสุขภาพ (ว 1.2 ป.6/3)
4. สร้างแบบจำลองระบบย่อยอาหาร และบรรยายหน้าที่ของอวัยวะในระบบย่อยอาหาร รวมทั้งอธิบายการย่อยอาหารและการดูดซึมสารอาหาร (ว 1.2 ป.6/4)
5. ตระหนักถึงความสำคัญของระบบย่อยอาหาร โดยการบอกแนวทางในการดูแลสุขภาพอวัยวะในระบบย่อยอาหารให้ทำงานเป็นปกติ (ว 1.2 ป.6/5)

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 อาหารและสารอาหาร 3

1. สารอาหาร

🍷

🗣️

แนวคิดสำคัญ

สารอาหารที่อยู่ในอาหารมี 6 ประเภท ได้แก่ คาร์โบไฮเดรต โปรตีน ไขมัน เกลือแร่ วิตามิน และน้ำ สารอาหารแต่ละชนิดมีประโยชน์ต่อร่างกายแตกต่างกัน โดยคาร์โบไฮเดรต โปรตีน และไขมันเป็นสารอาหารที่ให้พลังงานแก่ร่างกาย ส่วนเกลือแร่ วิตามิน และน้ำเป็นสารอาหารที่ไม่ให้พลังงานแต่ช่วยให้ร่างกายทำงานเป็นปกติ

อาหารแต่ละชนิดประกอบด้วยสารอาหารแตกต่างกัน อาหารบางอย่างประกอบด้วยสารอาหารประเภทเดียว อาหารบางอย่างประกอบด้วยสารอาหารมากกว่า 1 ประเภท

🗣️

สารอาหารที่จำเป็นต่อร่างกายมีอะไรบ้าง

กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้

กิจกรรมที่ 1.1 สารอาหาร

จุดประสงค์ ศึกษาและบอกชื่อและประโยชน์ของสารอาหารแต่ละประเภทได้

วิธีปฏิบัติ

1. แบ่งกลุ่ม 6 กลุ่ม เพื่อศึกษาและบอกชื่อและประโยชน์ของสารอาหารแต่ละประเภท
2. แต่ละกลุ่มระดมความคิดเพื่อบอกความหมายของอาหารและสารอาหาร
3. นำข้อมูลที่ได้ออกอภิปรายในห้องเรียน
4. ร่วมกันเสนอชื่อของสารอาหารที่รู้จักและสนใจ
5. สืบค้นข้อมูลจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับประโยชน์ของสารอาหาร และอาหารที่มีสารอาหารนั้นประกอบอยู่
6. นำข้อมูลที่ได้อ่านมาสะท้อนความคิดเห็นในกลุ่ม และเตรียมนำเสนอชื่อและประโยชน์ของสารอาหารแต่ละประเภทในรูปแบบที่น่าสนใจ
7. ตัวแทนกลุ่มนำเสนอและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่มอื่น

คำถามท้ายกิจกรรม

1. อาหารคืออะไร
2. สารอาหารคืออะไร
3. สารอาหารที่จำเป็นต่อร่างกายมีกี่ประเภท อะไรบ้าง
4. สารอาหารแต่ละประเภทมีประโยชน์ต่อร่างกายอย่างไร และอยู่ในอาหารชนิดใด

อาหาร คือ สิ่งที่ได้รับประทานแล้วมีประโยชน์ ไม่เกิดโทษและพิษต่อร่างกาย เช่น เนื้อสัตว์ นม ไข่ ข้าว ถั่วฝัก ผัก ผลไม้ แครอท ผักกาดขาว เนย น้ำมันพืช

รูปที่ 1.1 อาหาร

สารอาหาร คือ สารเคมีที่อยู่ในอาหาร โดยร่างกายนำไปใช้ในกระบวนการต่าง ๆ เพื่อการเจริญเติบโตและการดำรงชีวิต

สารอาหารที่อยู่ในอาหารแบ่งออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่ คาร์โบไฮเดรต โปรตีน ไขมัน เกลือแร่ วิตามิน และน้ำ

คาร์โบไฮเดรต

โปรตีน

ไขมัน

วิตามิน

เกลือแร่

น้ำ

รูปที่ 1.2 สารอาหาร

อาหารเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ในแต่ละวันมนุษย์รับประทานอาหารชนิดต่าง ๆ อย่างหลากหลาย โดยกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข แบ่งประเภทของอาหารออกเป็น 5 หมู่ ซึ่งให้สารอาหารและประโยชน์แตกต่างกัน ได้แก่

หมู่เนื้อสัตว์ ไข่ นม ถั่ว และงา

อาหารหมู่นี้
ให้สารอาหารประเภท โปรตีน
มีประโยชน์ คือ ทำให้ร่างกาย
เจริญเติบโต ซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอ
และให้พลังงานแก่ร่างกาย
ให้พลังงาน 4 กิโลแคลอรี
ต่อกรัม

หมู่ข้าว แป้ง น้ำตาล เผือก และมัน

อาหารหมู่นี้
ให้สารอาหารประเภท
คาร์โบไฮเดรต มีประโยชน์
คือ ให้พลังงานแก่ร่างกาย
ให้พลังงาน 4 กิโลแคลอรี
ต่อกรัม

หมู่ผลไม้ชนิดต่าง ๆ

หมู่ผักชนิดต่าง ๆ

อาหารทั้ง 2 หมู่นี้ให้สารอาหารประเภท **วิตามิน** และ **เกลือแร่** เป็นสารอาหารที่ไม่ให้พลังงาน มีประโยชน์ คือ ช่วยให้อวัยวะต่าง ๆ ในร่างกายทำงานเป็นปกติ และสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ร่างกาย โดยวิตามินที่ละลายในน้ำได้ ได้แก่ วิตามินบีและวิตามินซี ส่วนวิตามินที่ละลายในไขมันได้ ได้แก่ วิตามินเอ วิตามินดี วิตามินอี และวิตามินเค

หมู่น้ำมันและไขมันจากพืชและสัตว์

อาหารหมู่นี้ให้สารอาหารประเภท **ไขมัน** มีประโยชน์ คือ ให้ความอบอุ่น ให้พลังงาน และช่วยดูดซึมวิตามินที่ละลายได้ในไขมัน ให้พลังงาน 9 กิโลแคลอรีต่อกรัม

นอกจากนี้อาหารหลายชนิดยังมีน้ำเป็นส่วนประกอบ โดยน้ำมีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิต ดังนี้

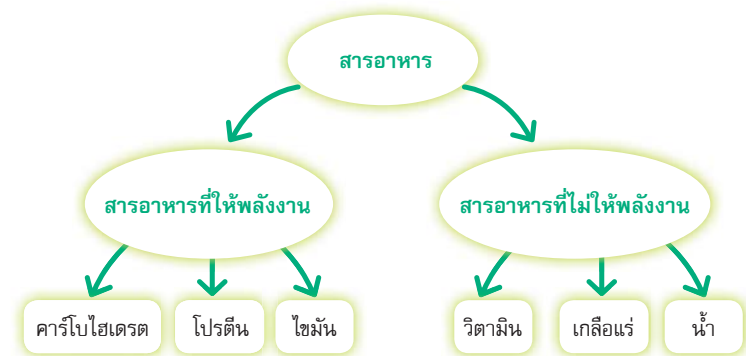
เป็นส่วนประกอบของเซลล์ทุกเซลล์ในร่างกาย

ช่วยในระบบย่อยอาหาร

ช่วยลดความเสี่ยงของเสียออกจากร่างกาย

ช่วยควบคุมอุณหภูมิในร่างกาย

เมื่อพิจารณาสารอาหารกับการให้พลังงานแก่ร่างกาย สามารถแบ่งสารอาหารออกเป็น 2 ประเภท ดังแผนภาพที่ 1.1

แผนภาพที่ 1.1 ประเภทของสารอาหาร

อาหารแต่ละชนิดประกอบด้วยสารอาหารแตกต่างกัน อาหารบางอย่างประกอบด้วยสารอาหารประเภทเดียว เช่น น้ำมันพืชให้สารอาหารประเภทไขมัน อาหารบางอย่างประกอบด้วยสารอาหารมากกว่า 1 ประเภท เช่น ไข่ไก่ให้สารอาหารประเภทโปรตีนและวิตามิน

น้ำมันพืช

ไข่ไก่

รูปที่ 1.3 น้ำมันพืชให้สารอาหารประเภทไขมัน ส่วนไข่ไก่ให้สารอาหารประเภทโปรตีนและวิตามิน

ดังนั้นการรับประทานอาหารเพื่อให้มีสุขภาพดี จึงต้องรับประทานอาหารให้หลากหลาย ครบทั้ง 5 หมู่ เพื่อให้ได้สารอาหารครบถ้วน

กิจกรรมตรวจสอบการเรียนรู้ที่ 1.1

1. อาหารและสารอาหาร เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร
2. อาหารแบ่งออกเป็นกี่หมู่ อะไรบ้าง และแต่ละหมู่ให้สารอาหารประเภทใด
3. สารอาหารที่ร่างกายต้องการมีกี่ประเภท อะไรบ้าง และสารอาหารแต่ละประเภทให้ประโยชน์ต่อร่างกายอย่างไร
4. การรับประทานอาหารชนิดเดิมซ้ำ ๆ ส่งผลเสียต่อร่างกายอย่างไร
5. นักกีฬาดูต้องการพลังงานในการเล่นกีฬา ควรรับประทานอาหารที่เน้นสารอาหารประเภทใด พร้อมให้เหตุผล
6. การรับประทานข้าวต้มกึ่งๆ ทำให้ได้รับสารอาหารประเภทใด
7. การงดรับประทานเนื้อสัตว์ในช่วงเทศกาลกินเจ อาจจะทำให้ได้รับสารอาหารไม่ครบถ้วน นักเรียนมีวิธีปฏิบัติตนในการรับประทานอาหารอย่างไร เพื่อให้สามารถได้รับสารอาหารครบทั้ง 5 หมู่

2. การเลือกรับประทานอาหาร

แนวคิดสำคัญ

ร่างกายมีการเจริญเติบโตและเปลี่ยนแปลงตามเพศและวัย ดังนั้นการรับประทานอาหารเพื่อให้ร่างกายเจริญเติบโตและมีสุขภาพดีจึงต้องรับประทานอาหารให้ได้รับพลังงานเพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย และให้ได้สารอาหารครบถ้วน ในสัดส่วนที่เหมาะสมกับเพศและวัย รวมทั้งต้องคำนึงถึงชนิดและปริมาณของวัตถุดิบในอาหาร เพื่อความปลอดภัยต่อสุขภาพด้วย

มนุษย์ในวัยต่าง ๆ มีการเจริญเติบโตของร่างกายแตกต่างกัน ดังนั้นอาหารที่รับประทานในแต่ละช่วงวัยควรจะเป็นอย่างไร

รูปที่ 1.4 อาหารที่เหมาะสมกับวัยต่าง ๆ มีความแตกต่างกัน

กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้

กิจกรรมที่ 1.2 การเลือกรับประทานอาหารให้เหมาะสมกับเพศและวัย

จุดประสงค์ สืบค้น วิเคราะห์ และบอกแนวทางในการเลือกรับประทานอาหารให้เหมาะสมกับเพศและวัยได้

วิธีปฏิบัติ

1. แบ่งกลุ่ม 7 กลุ่ม เพื่อสืบค้น วิเคราะห์ และบอกแนวทางในการเลือกรับประทานอาหารให้เหมาะสมกับเพศและวัย
2. แต่ละกลุ่มสืบค้นเกี่ยวกับอาหารที่เหมาะสมกับเพศและวัยที่ตนเองรับผิดชอบ
3. สมาชิกนำข้อมูลที่ได้อามาสะท้อนความคิดและวิเคราะห์ เพื่อเตรียมนำเสนอแนวทางในการเลือกรับประทานอาหารให้เหมาะสมกับเพศและวัย
4. ตัวแทนกลุ่มนำเสนอข้อมูลและบันทึกข้อมูลจากกลุ่มอื่น

คำถามท้ายกิจกรรม

1. วัยต่าง ๆ ต้องการสารอาหารเหมือนกันหรือไม่
2. เพศมีผลต่อการเลือกรับประทานอาหารหรือไม่ อย่างไร
3. ในวัยของนักเรียน นักเรียนมีแนวทางในการเลือกรับประทานอาหารอย่างไร

การรับประทานอาหารเพื่อให้ร่างกายมีสุขภาพดี นอกจากจะต้องรับประทานอาหารให้หลากหลายและครบทั้ง 5 หมู่แล้ว ความแตกต่างของเพศและวัยทำให้ร่างกายต้องการอาหาร สารอาหาร และพลังงานในปริมาณที่แตกต่างกัน ดังนี้

ตารางที่ 1.1 สารอาหารและพลังงานที่ต้องการในแต่ละช่วงวัย

ช่วงวัย	ลักษณะของช่วงวัย	สารอาหารที่ต้องการ	พลังงานที่ต้องการ
วัยทารก (0-1 ปี)	มีกล้ามเนื้อน้อย เมื่ออายุครบ 1 ปี จะมีมวลเพิ่มขึ้นจากแรกเกิด ประมาณ 3 เท่า	ช่วง 0-6 เดือน ยังไม่ต้องการอาหารใด ๆ นอกจากน้ำนมของมารดาหรือนมผงสำหรับทารก แต่เมื่ออายุครบ 6 เดือน สารอาหารจากน้ำนมจะไม่เพียงพอ ควรได้รับสารอาหารครบทั้ง 5 หมู่	500-800 กิโลแคลอรี
วัยก่อนเรียน (1-6 ปี)	รูปร่างจะค่อย ๆ ยืดอก ศีรษะมีขนาดเล็กลง เมื่อเทียบกับขนาดของร่างกาย ขนาดของมือและเท้าจะใหญ่ขึ้น มีฟันน้ำนม	ต้องการสารอาหารและพลังงานสูง จึงควรรับประทานให้ครบทั้ง 5 หมู่ ในปริมาณที่มากขึ้น	เพศชาย 1,000-1,300 กิโลแคลอรี เพศหญิง 1,000-1,300 กิโลแคลอรี
วัยเรียน (6-12 ปี)	ร่างกายจะมีขนาดใหญ่ขึ้น โดยมวลและความสูงจะเพิ่มขึ้นทุกปี และเริ่มมีฟันแท้ขึ้น	ต้องการพลังงาน โปรตีน วิตามิน และเกลือแร่มากกว่าวัยก่อนเรียน เนื่องจากร่างกายมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว และมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำเพื่อการเรียนรู้มากขึ้น	เพศชาย 1,400-1,700 กิโลแคลอรี เพศหญิง 1,400-1,500 กิโลแคลอรี

ตารางที่ 1.1 สารอาหารและพลังงานที่ต้องการในแต่ละช่วงวัย (ต่อ)

ช่วงวัย	ลักษณะของช่วงวัย	สารอาหารที่ต้องการ	พลังงานที่ต้องการ
วัยรุ่น (12–18 ปี)	ร่างกายจะมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วและเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด	ต้องการสารอาหารและพลังงานมากที่สุด เนื่องจากร่างกายมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว มีกิจกรรมที่ทำในแต่ละวันที่หลากหลายและใช้พลังงานมาก	เพศชาย 2,100–2,300 กิโลแคลอรี เพศหญิง 1,800–1,850 กิโลแคลอรี
วัยหนุ่มสาว (18–39 ปี)	ร่างกายจะมีการเจริญเติบโตสมบูรณ์เต็มที่ วัยนี้จึงเหมาะแก่การมีบุตร	ต้องรับประทานอาหารให้หลากหลาย ซึ่งปริมาณอาหารและพลังงานที่ร่างกายต้องการจะขึ้นอยู่กับอายุ เพศ และกิจกรรมที่ทำ แต่ต้องรับประทานอย่างพอดีเพื่อไม่ให้ได้รับพลังงานที่มากเกินไปจนเป็นโรคอ้วน	เพศชาย 2,150 กิโลแคลอรี เพศหญิง 1,750 กิโลแคลอรี
วัยกลางคน (40–65 ปี)	ร่างกายจะค่อย ๆ เสื่อมโทรมลง กล้ามเนื้อต่าง ๆ จะมีความแข็งแรงลดลง เริ่มมีไขมันสะสมใต้ผิวหนัง เส้นผมเริ่มหงอก	ต้องการสารอาหารเช่นเดียวกับวัยหนุ่มสาว แต่ต้องควบคุมปริมาณอาหารเพื่อไม่ให้ได้รับพลังงานที่มากเกินไป เนื่องจากร่างกายสามารถเผาผลาญพลังงานได้น้อยลง	เพศชาย 2,100 กิโลแคลอรี เพศหญิง 1,750 กิโลแคลอรี

ตารางที่ 1.1 สารอาหารและพลังงานที่ต้องการในแต่ละช่วงวัย (ต่อ)

ช่วงวัย	ลักษณะของช่วงวัย	สารอาหารที่ต้องการ	พลังงานที่ต้องการ
วัยชรา (65 ปีขึ้นไป)	ร่างกายจะเสื่อมโทรมเกือบทุกระบบ	ต้องการสารอาหารประเภทโปรตีน แร่ธาตุ และวิตามิน เพื่อซ่อมแซมร่างกายส่วนที่สึกหรอ	เพศชาย 1,750 กิโลแคลอรี เพศหญิง 1,550 กิโลแคลอรี

นอกจากนี้การรับประทานอาหารในแต่ละวันควรคำนึงถึงความเหมาะสมของปริมาณพลังงานที่ร่างกายควรได้รับให้เหมาะสมกับเพศและวัย อีกทั้งยังต้องพิจารณาถึงลักษณะของการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันด้วย เช่น คนที่ทำงานในสำนักงานควรได้รับพลังงานจากอาหารน้อยกว่านักกีฬา นอกจากนี้ยังต้องรับประทานอาหารให้หลากหลายและครบทั้ง 5 หมู่ เพื่อให้ร่างกายมีสุขภาพแข็งแรงอีกด้วย

จากข้อมูลข้างต้นจึงมีความพยายามในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสัดส่วนอาหารที่ควรบริโภคหรือที่เรียกว่า **ธงโภชนาการ** ซึ่งข้อมูลในธงโภชนาการจะบอกถึงปริมาณ สัดส่วน และความหลากหลายของอาหารที่คนไทยอายุ 6 ปีขึ้นไป ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ ควรรับประทานใน 1 วัน ดังนี้

รูปที่ 1.5 ธงโภชนาการ

ในปัจจุบันอาหารบางอย่างมีการเติมสารปรุงแต่งอาหาร เพื่อให้อาหารมีรสชาติอร่อย หรือมีสีที่สวยงามน่ารับประทาน นอกจากนี้ยังมีการเติมวัตถุเจือปนในอาหารเพื่อให้สะดวกต่อการผลิตหรือเพื่อให้อาหารสามารถเก็บไว้ได้นาน ตัวอย่างสารปรุงแต่งอาหารและวัตถุเจือปน เช่น ผงชูรส สีผสมอาหาร วัตถุกันเสีย วัตถุกันหืน ซึ่งการพิจารณาปริมาณของสารเหล่านี้ในอาหารมีความสำคัญ เนื่องจากหากได้รับสารเหล่านี้ในปริมาณมากอาจจะทำให้เกิดโทษต่อร่างกาย เช่น อาจจะทำให้เกิดอันตรายต่อหัวใจ ลำไส้ ตับ หรืออาจจะเป็นอันตรายถึงแก่ชีวิตได้

กิจกรรมตรวจสอบการเรียนรู้ที่ 1.2

1. วัยเรียนและวัยกลางคนมีความต้องการอาหารที่ให้สารอาหารชนิดต่าง ๆ เหมือนหรือต่างกันอย่างไร
2. การเลือกรับประทานอาหารให้เหมาะสมกับร่างกาย ต้องคำนึงถึงสิ่งใด
3. อาหารที่วัยชราควรหลีกเลี่ยงคืออะไร เพราะเหตุใด
4. การรับประทานอาหารที่มีวัตถุเจือปนในปริมาณมาก ส่งผลเสียต่อร่างกายอย่างไร
5. ในปัจจุบันวัยรุ่นไทยนิยมรับประทานอาหารจานด่วน (อาหารฟาสต์ฟู้ด) เนื่องจากเป็นอาหารที่สะดวกและง่ายต่อการรับประทานและมีรสชาติถูกปาก นักเรียนคิดว่าการรับประทานอาหารประเภทนี้เหมาะสมต่อสุขภาพร่างกายหรือไม่ พร้อมให้เหตุผลประกอบ

3. ระบบย่อยอาหาร

แนวคิดสำคัญ

การย่อยอาหาร คือ การทำให้อาหารขนาดใหญ่ กลายเป็นสารอาหารขนาดเล็กที่สามารถดูดซึม เข้าสู่ร่างกายได้

ระบบย่อยอาหารประกอบด้วยอวัยวะต่าง ๆ ได้แก่ ปาก หลอดอาหาร กระเพาะอาหาร ลำไส้เล็ก ลำไส้ใหญ่ ทวารหนัก ตับ และตับอ่อน ซึ่งอวัยวะเหล่านี้จะทำหน้าที่ร่วมกันในการย่อยและดูดซึม สารอาหาร

อวัยวะต่าง ๆ ในระบบย่อยอาหารมีความสำคัญ จึงควรปฏิบัติตนในการดูแลรักษาอวัยวะให้ทำงานเป็นปกติ

ร่างกายสามารถนำสารอาหาร ที่เข้าสู่ร่างกายไปใช้ได้อย่างไร

กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้

กิจกรรมที่ 1.3 ระบบย่อยอาหาร

จุดประสงค์ ศึกษา ค้นคว้า บรรยายหน้าที่ของอวัยวะในการย่อยอาหาร การย่อยอาหาร และการดูดซึมสารอาหาร และสร้างแบบจำลองการย่อยอาหารได้

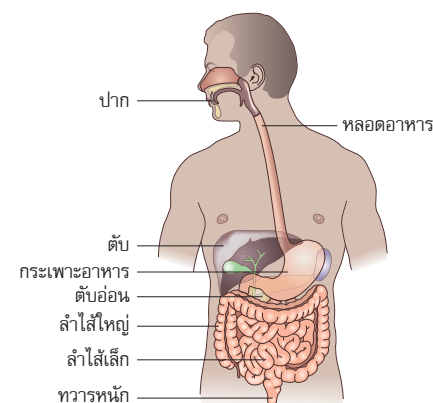
วิธีปฏิบัติ

1. แบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 4-5 คน เพื่อศึกษา ค้นคว้า บรรยายหน้าที่ของอวัยวะในการย่อยอาหาร การย่อยอาหาร และการดูดซึมสารอาหาร และสร้างแบบจำลองการย่อยอาหาร
2. แต่ละกลุ่มสืบค้นข้อมูลจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เพื่อบอกหน้าที่ของอวัยวะในการย่อยอาหาร การย่อยอาหาร และการดูดซึมสารอาหาร
3. นำข้อมูลที่ได้จากการสืบค้นมาสะท้อนความคิดร่วมกัน
4. ตัวแทนกลุ่มนำเสนอผลจากการสะท้อนความคิดและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่มอื่น
5. แต่ละกลุ่มร่วมกันออกแบบและสร้างแบบจำลองระบบย่อยอาหาร
6. นำเสนอแบบจำลองที่สร้างและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่มอื่น

คำถามท้ายกิจกรรม

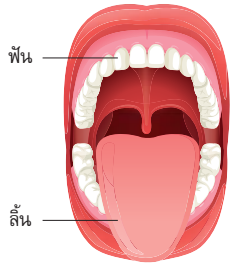
1. อวัยวะในระบบย่อยอาหารมีอะไรบ้าง
2. อวัยวะต่าง ๆ ในข้อที่ 1 มีหน้าที่อย่างไร
3. ระบบย่อยอาหารมีการทำงานอย่างไร

อาหารที่รับประทานเข้าไปในร่างกายจะค่อย ๆ เคลื่อนที่ผ่านอวัยวะต่าง ๆ ในระบบย่อยอาหาร เพื่อทำให้เป็นสารอาหารที่มีขนาดเล็กและดูดซึมเข้าสู่ร่างกายได้ อวัยวะในระบบย่อยอาหาร ได้แก่ ปาก หลอดอาหาร กระเพาะอาหาร ลำไส้เล็ก ลำไส้ใหญ่ ทวารหนัก ตับ และตับอ่อน โดยอวัยวะเหล่านี้จะทำงานที่แตกต่างกัน แต่มีการทำงานร่วมกันเป็นระบบย่อยอาหาร ดังนี้

รูปที่ 1.6 อวัยวะในระบบย่อยอาหาร

ปาก

รูปที่ 1.7 ปากจะมีเอนไซม์
ย่อยแบ่งให้เป็นน้ำตาล

ปาก เป็นอวัยวะแรกของระบบย่อยอาหาร ภายในปากจะมี **ฟัน** ช่วยบดเคี้ยวอาหาร ที่รับประทานให้มีขนาดเล็กลง และในขณะเดียวกัน **ต่อมน้ำลาย** จะผลิตน้ำลายออกมา โดยมี **ลิ้น** เป็นอวัยวะที่ช่วยในการคลุกเคล้าอาหารกับน้ำลาย ในน้ำลายจะมี **เอนไซม์** ในการย่อยแบ่งให้เป็นน้ำตาล ซึ่งน้ำตาลที่ย่อยได้จะเป็นน้ำตาลที่ยังไม่สามารถดูดซึมได้จึงต้องผ่านการย่อยในลำไส้ต่อไป

เอนไซม์ เป็นสารประกอบประเภทโปรตีน เอนไซม์ที่ใช้ในการย่อยอาหาร เรียกว่า **น้ำย่อย**

ในน้ำลายมีเอนไซม์ชื่อ **อะไมเลส**

หลอดอาหาร

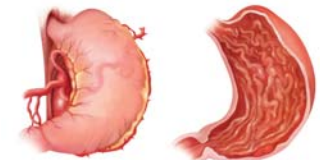

รูปที่ 1.8 หลอดอาหารลำเลียง
อาหารไปยังกระเพาะอาหาร

หลอดอาหาร เป็นทางเดินของอาหาร มีหน้าที่รับอาหารจากปากและลำเลียงไปยังกระเพาะอาหาร โดยภายในหลอดอาหารจะมีกล้ามเนื้อที่คอยบีบตัวเพื่อลำเลียงอาหาร

กระเพาะอาหาร

กระเพาะอาหาร มีลักษณะเป็นรูปคล้ายตัว J) เมื่อมีอาหารสามารถขยายขนาดได้ถึง 10 เท่า ภายในมีลักษณะเป็นคลื่น มีการสร้างกรดและเอนไซม์ที่ใช้ในการย่อยโปรตีน นอกจากนี้ยังมีกล้ามเนื้อที่คอยบีบตัวเพื่อลำเลียงอาหารส่งไปยังลำไส้เล็กต่อไป

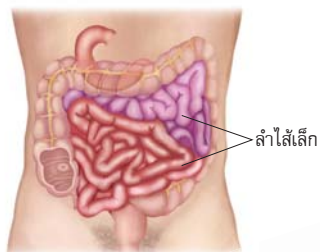
รูปที่ 1.9 กระเพาะอาหารมีเอนไซม์
และกรดในการย่อยโปรตีน

ในกระเพาะอาหารมีเอนไซม์ คือ **เพปซิน** จะทำงานร่วมกับกรดไฮโดรคลอริกย่อยโปรตีนจากพืชและสัตว์ และเรนนินย่อยโปรตีนในนม

ลำไส้เล็ก

ลำไส้เล็ก เป็นส่วนที่ต่อจากกระเพาะอาหาร มีความยาวประมาณ 6-7 เมตร ที่ผนังด้านในมีลักษณะคล้ายปุ่มขนาดเล็กยื่นออกมา ทำให้อาหารที่อยู่ในลำไส้เล็กสัมผัสกับผนังของลำไส้เล็กได้มาก ในลำไส้เล็กจะมีเอนไซม์ที่สร้างมาจากผนังของลำไส้เล็กและเอนไซม์ถูกส่งมาจากตับอ่อนทำหน้าที่ในการย่อยโปรตีน คาร์โบไฮเดรต และไขมัน สารอาหารเหล่านี้จะถูกย่อยให้มีขนาดเล็กลงจนสามารถถูกดูดซึมผ่านผนังลำไส้เล็กเข้าสู่กระแสเลือดและลำเลียงไปเลี้ยงส่วนต่าง ๆ ของร่างกายได้ โดยบริเวณลำไส้เล็กเป็นบริเวณที่สารอาหารถูกดูดซึมมากที่สุดถึงร้อยละ 95 ซึ่งโปรตีน คาร์โบไฮเดรต และไขมันจะนำไปใช้เป็นแหล่งพลังงานในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของร่างกาย ส่วนน้ำ วิตามิน และเกลือแร่จะช่วยให้ร่างกายทำงานเป็นปกติ เมื่อสารอาหารในลำไส้เล็กถูกย่อยและดูดซึมแล้วจะเป็นกากอาหารและลำเลียงไปลำไส้ใหญ่ต่อไป

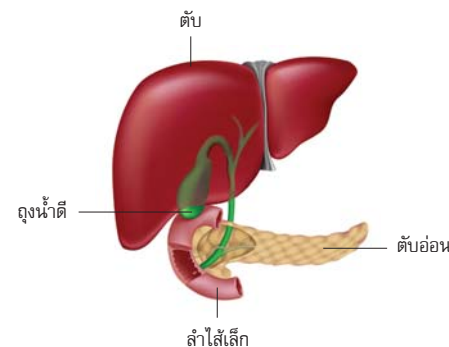

รูปที่ 1.10 ลำไส้เล็กมีการย่อยและดูดซึมสารอาหารมากที่สุด

เอนไซม์ทริปซินช่วยย่อยโปรตีน เอนไซม์ลิเพสที่สร้างจากตับอ่อนช่วยย่อยไขมัน เอนไซม์มอลเตส แลกเทส ซูเครส ช่วยย่อยคาร์โบไฮเดรตต่อจากอะไมเลสให้มีขนาดเล็กสามารถดูดซึมเข้าสู่ร่างกายได้

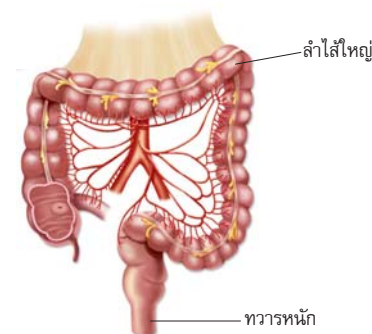
การทำงานของลำไส้เล็กนอกจากทำงานสัมพันธ์กับกระเพาะอาหารและลำไส้ใหญ่แล้วยังทำงานสัมพันธ์กับตับและตับอ่อนอีกด้วย โดยตับจะสร้างน้ำดีและลำเลียงมายังลำไส้เล็กเพื่อช่วยให้ไขมันแตกตัว ส่วนตับอ่อนจะสร้างเอนไซม์มาช่วยย่อยสารอาหารต่าง ๆ อีกด้วย

รูปที่ 1.11 ตับและตับอ่อนทำหน้าที่สัมพันธ์กับลำไส้เล็ก

ลำไส้ใหญ่

ลำไส้ใหญ่ เป็นส่วนที่รับกากอาหารจากลำไส้เล็ก ผนังด้านในมีลักษณะเรียบและมีต่อมเมือกอยู่ บริเวณลำไส้ใหญ่ไม่มีการย่อยอาหาร แต่ทำหน้าที่ดูดซึมน้ำและเกลือแร่ออกจากกากอาหารเพื่อเข้าสู่กระแสเลือด เมื่อกากอาหารถูกดูดน้ำและเกลือแร่แล้วจะถูกลำเลียงไปยังทวารหนักเพื่อขับถ่ายออกมาเป็นอุจจาระ

รูปที่ 1.12 ที่ลำไส้ใหญ่จะมีการดูดน้ำและเกลือแร่ออกจากกากอาหาร

อวัยวะต่าง ๆ เหล่านี้ทำงานร่วมกันเป็นระบบย่อยอาหาร หากอวัยวะ
ขาดการดูแลรักษาจะส่งผลให้ระบบย่อยอาหารทำงานไม่เป็นปกติ แนวทางในการ
ดูแลรักษาอวัยวะในระบบย่อยอาหารเป็นอย่างไร

กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้

กิจกรรมที่ 1.4 แนวทางในการดูแลรักษาอวัยวะในระบบย่อยอาหาร

จุดประสงค์ ศึกษา วิเคราะห์ และบอกแนวทางในการดูแลรักษาอวัยวะในระบบย่อยอาหารได้

วิธีปฏิบัติ

1. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการดูแลรักษาอวัยวะในระบบย่อยอาหารจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ
2. นำข้อมูลที่ได้ออกอภิปรายเพื่อบอกแนวทางในการดูแลรักษาอวัยวะในระบบย่อยอาหาร
3. แบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 4-5 คน เพื่อเลือกทำบัตรคำขวัญแนวทางในการดูแลรักษาอวัยวะในระบบย่อยอาหาร
4. นำเสนอคำขวัญและนำบัตรคำขวัญไปเผยแพร่ความรู้ด้วยวิธีต่าง ๆ

คำถามท้ายกิจกรรม

1. แนวทางในการดูแลรักษาอวัยวะในระบบย่อยอาหารมีอะไรบ้าง
2. หากไม่ดูแลรักษาอวัยวะในระบบย่อยอาหารจะส่งผลต่อร่างกายอย่างไร

อวัยวะต่าง ๆ ในระบบย่อยอาหารทำงานสัมพันธ์กัน หากมีอวัยวะหนึ่งทำงานผิดปกติจะส่งผลให้การย่อยอาหารไม่สมบูรณ์และส่งผลเสียต่อสุขภาพของร่างกาย เช่น ท้องเสีย ท้องผูก กรดไหลย้อน นิ่วในถุงน้ำดี ผนังลำไส้ใหญ่อักเสบ จึงควรดูแลรักษาอวัยวะในระบบย่อยอาหารให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยวิธีต่าง ๆ ดังนี้

รักษาความสะอาดของมือ เพื่อป้องกันแบคทีเรียหรือเชื้อโรคต่าง ๆ เข้าสู่ร่างกาย

รับประทานอาหารให้ตรงเวลา

รับประทานอาหารในปริมาณที่เหมาะสม

เคี้ยวอาหารให้ละเอียดก่อนกลืน

รับประทานอาหารที่มีใยอาหารสูง เพื่อให้อวัยวะสะดวก

ดื่มน้ำให้เพียงพอ เพราะน้ำช่วยให้ระบบย่อยอาหารทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ไม่รับประทานอาหารรสจัดเกินไป

นอกจากการทำงานของระบบย่อยอาหารแล้ว ในร่างกายยังมีการทำงานของระบบอื่น ๆ เช่น ระบบหมุนเวียนเลือด ระบบหายใจ และระบบขับถ่าย โดยระบบเหล่านี้มีการทำงานที่สัมพันธ์กัน เช่น เมื่อระบบย่อยอาหารย่อยสารอาหารจนมีขนาดเล็กจะถูกดูดซึมเข้าสู่กระแสเลือด ซึ่งเลือดจะลำเลียงสารอาหารไปเลี้ยงส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เป็นระบบหมุนเวียนเลือด

เลือดในระบบหมุนเวียนเลือดนอกจากจะมีหน้าที่ในการลำเลียงสารอาหารไปเลี้ยงส่วนต่าง ๆ ของร่างกายแล้ว ยังมีหน้าที่ในการลำเลียงแก๊สออกซิเจนซึ่งได้จากการหายใจเข้าเพื่อนำไปเลี้ยงส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย และเกิดแก๊สคาร์บอนไดออกไซด์ซึ่งจะถูกขับออกมากับลมหายใจออก

นอกจากนี้เลือดจากระบบหมุนเวียนเลือดจะถูกส่งไปกรองของเสียที่ไต ซึ่งเป็นอวัยวะที่อยู่ในระบบขับถ่าย และของเสียที่ขับออกจากร่างกาย คือ ปัสสาวะ

ดังนั้นร่างกายมีการขับถ่ายของเสียออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น อุจจาระ ปัสสาวะ และแก๊สคาร์บอนไดออกไซด์

กิจกรรมตรวจสอบการเรียนรู้ที่ 1.3

1. การย่อยอาหารคืออะไร
2. อวัยวะในระบบย่อยอาหารมีอะไรบ้าง และอวัยวะแต่ละอย่างทำหน้าที่อะไร
3. ระบบย่อยอาหารมีการทำงานอย่างไร
4. เหตุใดจึงต้องดูแลรักษาอวัยวะในระบบย่อยอาหาร
5. แนวทางในการดูแลรักษาอวัยวะในระบบย่อยอาหารมีอะไรบ้าง
6. หากนักเรียนรับประทานข้าวเหนียวหมูปิ้งและน้ำผลไม้เป็นอาหารมื้อเช้า อาหารเหล่านี้จะถูกย่อยที่อวัยวะใด
7. การเคี้ยวอาหารให้ละเอียดก่อนกลืน ส่งผลดีต่อระบบย่อยอาหารอย่างไร

ทบทวนเรื่องอาหารและสารอาหาร

Knowledge

สารอาหารที่อยู่ในอาหารมี 6 ประเภท ได้แก่ คาร์โบไฮเดรต โปรตีน ไขมัน เกลือแร่ วิตามิน และน้ำ ซึ่งคาร์โบไฮเดรต โปรตีน และไขมันให้พลังงานแก่ร่างกาย ส่วนเกลือแร่ วิตามิน และน้ำไม่ให้พลังงาน แต่ช่วยให้ร่างกายทำงานเป็นปกติ

อาหารแต่ละอย่างประกอบด้วยสารอาหารที่แตกต่างกัน บางอย่างประกอบด้วยสารอาหารประเภทเดียว แต่บางอย่างประกอบด้วยสารอาหารมากกว่า 1 ประเภท

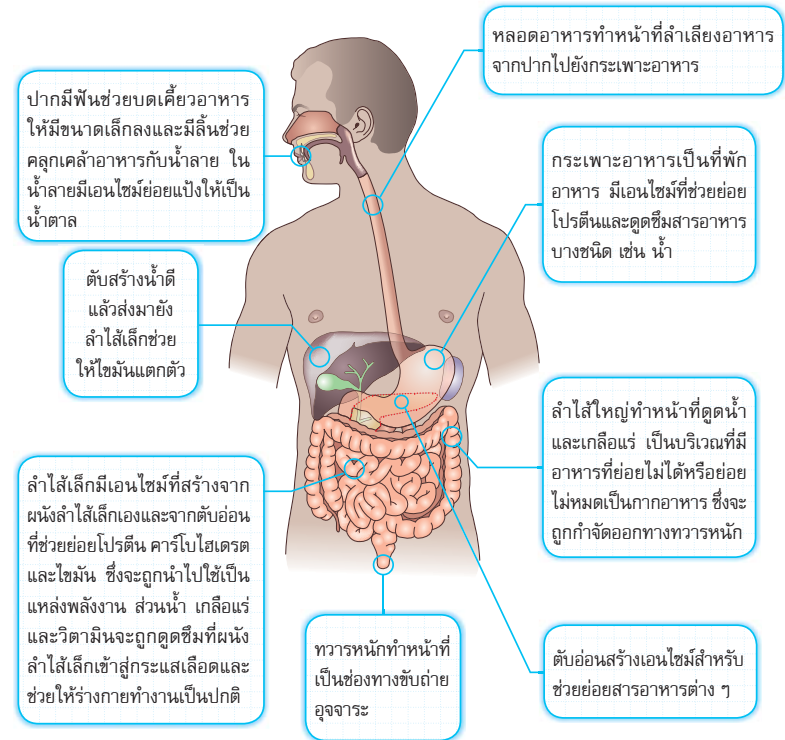
Process

- ระบุสารอาหารและบอกประโยชน์ของสารอาหารแต่ละประเภท
- บอกแนวทางในการเลือกรับประทานอาหาร
- สร้างแบบจำลองระบบย่อยอาหาร
- บรรยายหน้าที่ของอวัยวะในระบบย่อยอาหาร
- อธิบายการทำงานของระบบย่อยอาหาร
- บอกแนวทางในการดูแลรักษาอวัยวะในระบบย่อยอาหารให้ทำงานเป็นปกติ
- คิดแบบมีวิจารณญาณและคิดแก้ปัญหา
- สื่อสารและทำงานร่วมกัน

Attribute

- มีวินัย
- ใฝ่เรียนรู้
- มุ่งมั่นในการทำงาน

ระบบย่อยอาหารประกอบด้วยอวัยวะ ได้แก่ ปาก หลอดอาหาร กระเพาะอาหาร ลำไส้เล็ก ลำไส้ใหญ่ ทวารหนัก ตับ และตับอ่อน ซึ่งทำหน้าที่ร่วมกันในการย่อยและดูดซึมสารอาหาร

อวัยวะต่าง ๆ ในระบบย่อยอาหารมีความสำคัญ จึงควรปฏิบัติตนในการดูแลรักษาอวัยวะให้ทำงานเป็นปกติ

รูปที่ 1.13 อวัยวะในระบบย่อยอาหาร

กิจกรรมเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

“อาหารดี ร่างกายแข็งแรง”

จุดประสงค์ ออกแบบและสร้างโปสเตอร์เมนูอาหารที่เหมาะสมกับเพศและวัยของเด็กในวัยเรียนได้

คำชี้แจง

1. นักเรียนจัดกลุ่ม กลุ่มละ 4-5 คน พร้อมตั้งชื่อกลุ่ม
2. ทำความเข้าใจเกี่ยวกับการทำกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์จากสถานการณ์ที่กำหนดให้
3. นักเรียนต้องระดมสมองในการสืบค้นความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และความรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ โดยนำมาบูรณาการสร้างผลงาน อภิปรายเพื่อแสดงความคิดเห็น โดยใช้เหตุผลในการโต้แย้งจากประจักษ์พยานที่พบตลอดการทำกิจกรรม เพื่อให้ได้ผลงานที่มีคุณภาพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่จะได้รับการทำกิจกรรม
4. เตรียมพร้อมที่จะนำเสนอผลงานเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

สถานการณ์

จากข้อมูลของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข พบว่าปัจจุบันเด็กในวัยเรียนมีภาวะน้ำหนักเกินและอ้วนในอัตราที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งภาวะน้ำหนักเกินนั้นส่งผลต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตของเด็ก สาเหตุของภาวะน้ำหนักเกินนั้นส่วนใหญ่มาจากการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของเด็ก และการรับประทานอาหารที่มีไขมันและน้ำตาลในปริมาณที่สูง หากนักเรียนเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์และเหมาะสมกับเพศและวัยจะสามารถช่วยลดความเสี่ยงของภาวะน้ำหนักเกินได้

ออกแบบและสร้างโปสเตอร์เพื่อประชาสัมพันธ์แนวทางในการเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์และลดความเสี่ยงต่อภาวะน้ำหนักเกินของเด็กในวัยเรียน

คำถามท้าทายหน่วยการเรียนรู้

1. บอกชื่ออาหารและสารอาหารที่อยู่ในอาหารต่อไปนี้

1.1

1.2

1.3

1.4

1.5

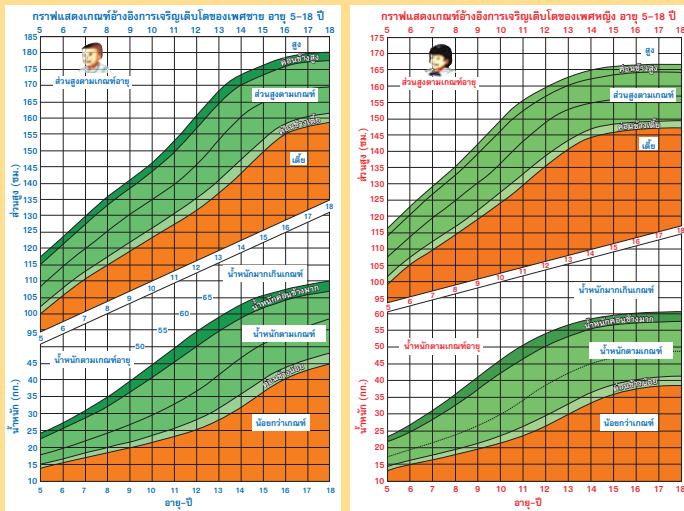

1.6

2. สารอาหารที่ให้พลังงานแก่ร่างกายได้แก่อะไร
3. ร่างกายนำพลังงานจากสารอาหารไปใช้ประโยชน์อย่างไร
4. สารอาหารที่ไม่ให้พลังงานได้แก่อะไร และมีประโยชน์ต่อร่างกายอย่างไร
5. พิจารณาว่าวัยใดต้องการสารอาหารประเภทโปรตีนมากที่สุด เมื่อเทียบกับน้ำหนักตัว พร้อมให้เหตุผลประกอบ

6. จากกราฟบันทึกการเจริญเติบโต ให้วิเคราะห์การเจริญเติบโตของตนเองว่าสมวัยหรือไม่ หากไม่สมวัยจะมีวิธีการรับประทานอาหารเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างไร

ที่มา : สำนักโภชนาการ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

7. วัยรุ่นเพศชายและเพศหญิงต้องการพลังงานจากสารอาหารเหมือนกันหรือไม่ อย่างไร
8. หากนักเรียนรับประทานขนมกรุบกรอบที่วางขายตามท้องตลาดจะส่งผลต่อร่างกายอย่างไร
9. เหตุใดจึงควรรับประทานอาหารในกลุ่มไขมัน เกลิโอ และน้ำตาลในปริมาณที่น้อย
10. อาหารที่อยู่ในเมนูก๋วยเตี๋ยวเส้นเล็กหมูสับจะถูกลดทอนด้วยวิธีใด
11. การกลั่นเอวจะนาน ๆ ส่งผลต่อร่างกายอย่างไร
12. ร่างกายย่อยผักและผลไม้ที่อวัยวะใด
13. หากระบบย่อยอาหารทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะส่งผลต่อร่างกายอย่างไร
14. นักเรียนมีแนวทางในการดูแลสุขภาพกระเพาะอาหารอย่างไร
15. ดับและดับอ่อนเกี่ยวข้องกับระบบย่อยอาหารอย่างไร